УДК 811.161.2'42:004.738.5

І. А. Іванська, Н. В. Піддубна

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ОПОЗИЦІЇ «СВІЙ-ЧУЖИЙ» ЗАСОБАМИ МОВИ ВОРОЖНЕЧІ В СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджено мову ворожнечі як соціокультурне та комунікативне явище в сучасному українському медіапросторі в умовах російсько-української війни. Проаналізовано особливості її прояву в інтернет-медіа та соціальних мережах. Визначено основні суспільні групи, на які спрямовані ворожі та дискримінаційні висловлювання. Схарактеризовано мовні механізми реалізації мови ворожнечі, зокрема негативне маркування, стереотипізацію, категоричні узагальнення, дегуманізацію та протиставлення за принципом опозиції «свій – чужий». Розглянуто особливості мовного представлення етнічних спільнот, внутрішньо переміщених осіб, біженців, представників різних мовних і регіональних спільнот, військовослужбовців та політичних груп. Виявлено роль лексичних, семантичних, структурних і прагматичних засобів у формуванні негативних оцінок та посиленні суспільної поляризації. Наголошено на важливості контекстуального аналізу для розмежування мови ворожнечі та висловлювань, спрямованих на критику дискримінації. Обґрунтовано необхідність комплексного лінгвістичного вивчення ворожої риторики в сучасному цифровому середовищі.

Ключові слова: *конотація, контекст, мова ворожнечі, мовна агресія, опозиція «свій – чужий», оцінка, прагматика, семантика.*

Ivanska, I., & Piddubna, N. Verbalisation of the "Us vs. Them" Opposition Through Hate Speech in Contemporary Digital Discourse. *This study addresses the spread of hate speech in the Ukrainian media space amid the Russian-Ukrainian war. Digital communication facilitates hostile statements, discriminatory expressions, stereotypes, and manipulative messages aimed at social groups. Such language can deepen social divisions and reinforce prejudice, making its linguistic mechanisms important to examine.*

The purpose of the article is to identify the main linguistic means and communicative strategies through which hate speech functions in Ukrainian online media and social networks. The analysis focuses on negative labelling, stereotyping, categorical generalisations, dehumanisation, and the opposition of "us" and "them," which construct boundaries between groups and present certain communities as alien or threatening.

The empirical basis includes Ukrainian online media publications, monitoring materials, and posts and comments on Facebook, Telegram, and TikTok. The research applies analytical-descriptive, lexical-semantic, contextual-interpretative, structural,

CC BY NC

https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.05

pragmalinguistic, and comparative methods to examine language structures used to stigmatise social groups and the contexts in which hostile expressions acquire meaning.

The analysis indicates that hate speech may target ethnic communities, internally displaced persons, refugees, regional and linguistic groups, military personnel, and political groups. It can appear through derogatory names, sweeping accusations, the attribution of negative qualities to an entire group, and language that diminishes the humanity of its targets. However, interpretation depends on context and communicative purpose; negative vocabulary alone does not automatically constitute hate speech.

The study highlights the importance of context-sensitive linguistic analysis in identifying hate speech online. Further research may compare its manifestations across platforms and refine criteria for distinguishing hate speech from criticism and other forms of verbal aggression.

Keywords: *connotation, context, hate speech, linguistic aggression, "us vs. them'" opposition, evaluation, pragmatics, semantics.*

Вступ

Мова ворожнечі як соціокультурне та комунікативне явище становить значну загрозу для суспільства, оскільки її вплив не обмежується формуванням негативного ставлення до окремих осіб або груп, а може сприяти поглибленню соціальних суперечностей, посиленню суспільної напруги й загостренню міжгрупових конфліктів. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах російсько-української війни, коли інформаційний простір відіграє важливу роль у формуванні громадської думки, суспільних оцінок і ставлення до політичних і соціальних процесів.

У сучасному українському медіапросторі предметом гострих дискусій є питання мобілізації, військової служби, діяльності органів державної влади, мовної політики, національної ідентичності, внутрішнього переміщення населення та перебування громадян за кордоном. Висвітлення цих тем нерідко супроводжується емоційно забарвленими висловлюваннями, негативними оцінками, стереотипізацією та протиставленням окремих суспільних груп. За таких обставин важливого значення набуває лінгвістичний аналіз мовних засобів, унаслідок використання яких виражаються ворожість, дискредитація, соціальне дистанціювання та негативне маркування адресатів.

Актуалізація мови ворожнечі відбувається передовсім на основі протиставлення «свій / чужий», «я / інші», «ми / вони» тощо, де перший компонент опозитивної пари має позитивну оцінку, тоді як другий – виняткова негативну (Піддубна та ін., 2025). У медіадискурсі та цифровій комунікації така опозиція реалізується через протиставлення «ми» та «вони», формування образу чужої групи як носія негативних характеристик і посилення соціальної дистанції. За певних комунікативних умов це сприяє закріпленню стереотипів, формуванню упереджень і загостренню суспільного протистояння. Водночас використання такого протиставлення необхідно аналізувати з урахуванням контексту, оскільки саме по собі розмежування груп не обов'язково свідчить про наявність мови ворожнечі.

Проблематика мови ворожнечі висвітлюється в наукових працях Ю. Браїлко (Браїлко, 2026), Т. Єгорової, Н. Кислої (Єгорова та ін., 2023), А. Загнітка, А. Лозінської (Загнітко & Лозінська, 2023), М. Михайленко (Михайленко, 2025) та ін. У проєкції на цифрову комунікацію, медіадискурс й особливості мовного представлення соціальних груп крізь призму мови ворожнечі свої дослідження здійснюють А. Соломахіна та І. Гайдаєнко (у соціальній мережі TikTok) (Соломахіна & Гайдаєнко, 2024), С. Даниленко та К. Убийконь аналізують форми прояву мови ворожнечі в Telegram і TikTok в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну (Даниленко & Убийконь, 2024), а М. Голуб (Інститут масової інформації, 2025) розглядає особливості використання мови ворожнечі та маніпулятивних заголовків у регіональних медіа. Емпіричне підґрунтя для вивчення цієї проблематики становлять також моніторингові матеріали Інституту масової інформації та публікації українських онлайн-медіа, зокрема «Українська правда».

Попри наявність досліджень окремих проявів мови ворожнечі актуальним залишається комплексний аналіз мовних механізмів негативного маркування різних суспільних груп з урахуванням специфіки професійного медіадискурсу та неформальної цифрової комунікації. Саме тому **метою статті** є виявити й схарактеризувати основні лексичні, семантичні, структурні та прагматичні механізми реалізації мови ворожнечі в сучасному українському медіапросторі та соціальних мережах в умовах російсько-української війни.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких **завдань**: виокремити основні тематичні групи, проти яких

спрямовуються ворожі й дискримінаційні висловлювання; визначити мовні засоби негативного маркування за етнічною, соціальною, регіональною, мовною, національною та політичною ознаками; проаналізувати роль стереотипізації, категоричних узагальнень, дегуманізації та опозиції «свій – чужий» у формуванні мови ворожнечі; з'ясувати особливості функціонування ворожої риторики в професійному медіадискурсі та цифровій комунікації.

Методи дослідження

З метою виявлення та аналізу мовних засобів реалізації мови ворожнечі в сучасному українському медіапросторі застосовано аналітико-описовий метод, а також методи лексико-семантичного та контекстуально-інтерпретаційного аналізу для дослідження особливостей негативного маркування окремих суспільних груп. Використано елементи структурного та прагмалінгвістичного аналізу для виявлення мовних конструкцій, стереотипізації, дегуманізації й комунікативних механізмів формування опозиції «свій – чужий». Порівняльний метод застосовано для зіставлення особливостей функціонування мови ворожнечі в українських інтернет-медіа й соціальних мережах.

Виклад основного матеріалу

Термін «мова ворожнечі», який активно став уживатися в наукових дослідженнях останнього десятиліття, відносно новий і поки що не має належної фіксації не лише в лінгвістичних, а й правознавчих виданнях. Ми розуміємо його як агресивні висловлювання, які принижують або дискредитують людину чи групу за ознакою раси, національності, політичних поглядів, релігії, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності.

У сучасному українському інформаційному просторі проблема поширення мови ворожнечі в традиційних засобах масової комунікації та соціальних мережах особливо загострилася під час Революції Гідності наприкінці 2013 року, а згодом – після окупації Росією Криму у 2014 році. Новий етап розвитку цього явища розпочався з повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році, коли мова ворожнечі стала одним із засобів пропагандистського впливу та поширення дезінформації. Її використання набуло нових форм, зокрема

в цифровому середовищі, де образливі висловлювання, маніпулятивні повідомлення й негативні стереотипи швидко поширюються серед користувачів, посилюючи суспільну поляризацію та міжгрупове протистояння.

Основними механізмами поширення мови ворожнечі є: а) соціальні мережі, унаслідок алгоритмів яких поширення певної інформації охоплює все більшу аудиторію, особливо такої, яка базується на тригерних для суспільства питаннях (наприклад, проведенні мобілізаційних заходів, ухваленні непопулярних законодавчих актів); б) актуальні масмедіа, які діють в Україні, що усвідомлено чи мимоволі сприяють поширенню мови ворожнечі, висвітлюючи лише новини з певним акцентом, що продукує привернення уваги аудиторії; в) соціокультурні тренди, меми й інтернет-культура (Піддубна та ін., 2025).

Аналіз матеріалів українських онлайн-медіа та соціальних мереж дає змогу виокремити кілька тематичних груп, на які спрямовуються ворожі або дискримінаційні висловлювання. До них належать етнічні спільноти, внутрішньо переміщені особи, біженці, мешканці окремих регіонів України, представники різних мовних спільнот, прихильники політичних сил та українські військовослужбовці. У кожному випадку негативне маркування ґрунтується на певній ознаці, яка стає підставою для протиставлення груп або приписування їм небажаних характеристик.

Мова ворожнечі чи не найактивніше виявляється через розпалювання ворожнечі, нетерпимості за національною ознакою, де провідну роль відіграють етнофолізми (етнофобізми, етноніми-прізвиська) (з грецьк. Θνος ε «народ, плем'я» і λος φαυ «поганий, нікчемний»), які вирізняються експресією та мають негативні конотації, на зразок: *хохол, жид, абрек, азер / айзер, хач, хачик, чурка, чучмек, піндос* тощо.

Зазначимо, що в дописах українською мовою найбільш активно вживаними є назви на позначення росіян *москаль, кацап, орки,* які в українській мові мають зневажливий відтінок. Прикметно, що задля уникнення блокування у мережі Facebook українці вдаються до креативного поєднання букв і емодзі, як-от позначення слова *кацапи* як, наприклад *«Київ стоїть. І вистоїть проти цих чергових варварів-ка🐐🐐, і відбудується знову, не маю в цьому сумнівів».* Проте з огляду на сучасні події, очевидно, можемо говорити не стільки про розпалювання ворожнечі, скільки про вербалізацію

міцно закріпленого у свідомості українців вкрай негативного ставлення до представників Росії, які здебільшого підтримують війну в Україні.

Одним із проявів мови ворожнечі в регіональних інтернет-медіа є акцентування етнічного походження людини в контексті повідомлень про правопорушення або конфліктні події. Показовим в цьому аспекті є результати моніторингу Інституту масової інформації «Роми, хасиди й меншини, яким «соромно»: мова ворожнечі в регіональних медіа» (Інститут масової інформації, 2021). Зокрема, у сильній заголовковій позиції «*Хасиди у Володимирі-Волинському таємно скуповують землю?*» (ВОЛОДИМИР медіа, 2021) привертає увагу використання прислівника «*таємно*», який створює атмосферу підозрілості. У поєднанні з назвою релігійної спільноти він може спрямувати сприйняття читача на припущення про приховані наміри представників цієї групи. Водночас матеріал, за даними моніторингу, спирався на чутки про придбання землі та нерухомості. Отже, лінгвістично значущим є не лише використання оцінно забарвленого слова, а й поєднання групової номінації з інформацією, що формує негативний контекст без належного підтвердження.

Подібний механізм простежується й у заголовку «*У Києві роми закидали потяг камінням. З'явилося відео*» (Вголос, 2021). У даних моніторингу зазначено, що джерелом повідомлення є допис у соціальній мережі «Київ оперативний». Автори дослідження звернули увагу на те, що в заголовку одразу акцентовано на етнічній належності осіб, яким приписували відповідні дії. Крім того, у тексті використано вислів «*Неадеквати поклали дерево на колії*» (Вголос, 2021). Додаткове використання в матеріалі слова «*неадекват*», яке уналежне до жаргону зі значенням «людина не при здоровому глузді, душевно хвора», посилює негативне оцінювання учасників події. Поєднання групової номінації з образливою характеристикою створює ризик узагальнення, за якого поведінка окремих осіб сприймається як характеристика всієї етнічної спільноти.

У наведених прикладах важливу роль відіграє акцентування етнічного походження в негативному інформаційному контексті. За таких умов увага аудиторії може зміщуватися з конкретного вчинку на належність людини до певної групи, що сприяє закріпленню стереотипів і формуванню упередженого ставлення.

Іншою тематичною групою є висловлювання, спрямовані проти внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та громадян, які виїхали за кордон унаслідок війни.

Особливості мовного представлення цієї категорії людей розглянуто, зокрема, у працях А. Ф. Соломахіної та І. В. Гайдаєнко. Дослідники розглянули коментарі до TikTok-публікацій, присвячених внутрішньо переміщеним особам (ВПО), та виокремили три групи проблемних висловлювань: прояви прямої мовної агресії, стереотипні словосполучення й некоректне використання термінів щодо цієї категорії громадян (Соломахін & Гайдаєнко, 2024). Показовим є коментар: «*Не знаю, українці всі обідніли і дуже, але діляться чим можуть, а от* ***переселенці*** *у нас в дворі живуть, то вони з гуманітарки викидають чимало продуктів, але нікому не поділяться, так що люди різні*» (Тік Ток, 2024). У цьому висловлюванні протиставлено дві групи – «українці» та «переселенці». Сполучення «*а от*» підкреслює контраст між ними, а опис поведінки окремих мешканців поширюється на категорію ВПО загалом. Конструкція «*нікому не поділяться*» посилює негативну характеристику, створюючи уявлення про представників цієї групи як про людей, менш схильних до взаємодопомоги.

Подібний механізм простежується в коментарі: «*Треба бути людьми в першу чергу, незалежно переселенці чи ні, а то таке залишають після себе, бо їм всі все «должны», а свої побажання залиште собі, і вам подібним*» (Тік Ток, 2024). Узагальнення «*їм всі все «должны»*» приписує внутрішньо переміщеним особам певну модель поведінки, тоді як вислів «*вам подібним*» створює комунікативну дистанцію між автором повідомлення та адресатами. У результаті оцінювання конкретної ситуації переходить у негативну характеристику групи за соціальним статусом.

Ще виразніше стереотипізація виявляється у висловлюванні «*ВПО ледачі, живуть одною годиною*» (Тік Ток, 2024). Прикметник «*ледачі*» безпосередньо приписує всій групі негативну рису, а конструкція «*живуть одною годиною*» додатково формує стереотипне уявлення про нібито безвідповідальну поведінку. Граматична структура висловлювання має характер категоричного узагальнення: назва соціальної групи виступає підметом, якому приписано негативні характеристики без розмежування індивідуальних випадків.

Водночас автори розглядають і висловлювання, які демонструють протилежну комунікативну позицію. Наприклад: «*Ріже по вухах, коли говорять «переселенці». Так, як наче ми люди нижчого сорту, і не розумію, навіщо ви наголошуєте, що це були ті самі переселенці. Непорядні люди були, є і будуть, і це не обов'язково ВПО*» (Тік Ток, 2024). Цей коментар є прикладом заперечення стереотипізації: його автор наголошує, що негативні вчинки окремих людей не можна автоматично пов'язувати з усіма внутрішньо переміщеними особами.

Фраза «*люди нижчого сорту*» в цьому випадку не є образою з боку автора щодо ВПО, а передає його оцінку того, як сприймається дискримінаційне ставлення до цієї групи. Додаткові приклади з дослідження засвідчують, що оцінювання внутрішньо переміщених осіб може мати як негативне, так і позитивне забарвлення. Зокрема, коментар: «*А у нас у селі гарні переселенці. Усе покосили, город посадили, квіти біля двору теж*» (Тік Ток, 2024) позитивно описує поведінку конкретних людей, однак саме означення «*гарні переселенці*» може ненавмисно підтримувати уявлення, що представників цієї групи необхідно оцінювати за особливими критеріями. Отже, навіть позитивні висловлювання потребують уважного аналізу, якщо вони відтворюють поділ на групи та акцентують статус людини як головну характеристику. Одна й та сама лексема може використовуватися як для приниження, так і для критики дискримінації.

Окремої уваги потребує представлення біженців у суспільно-політичному дискурсі. У матеріалі CAT-UA, опублікованому «Українською правдою» (Українська правда, 2026), наведено висловлювання про те, що біженці, які не повертаються в Україну, «*політично не є українцями*» (ТСН, 2025). Конструкція «*не є українцями*» ставить під сумнів належність людей до національної спільноти на підставі їхнього місця перебування. У такому контексті місце проживання перетворюється на критерій оцінювання національної ідентичності, що може сприяти символічному виключенню певної частини громадян із колективного «ми».

Загалом наведені приклади ілюструють механізм стереотипізації, за якого соціальний статус стає підставою для приписування людям спільних негативних рис. Така форма висловлювання сприяє формуванню упередженого ставлення до внутрішньо переміщених осіб і може легітимізувати їхнє соціальне відчуження.

У соціальних мережах помітне місце також посідають висловлювання, у яких підставою для негативного маркування стають регіональне походження та мова спілкування людини, як-от у публікації Майї Голуб «Трамп, міни й мова ворожнечі: як волинські медіа маніпулюють у заголовках», оприлюднена на сайті Інституту масової інформації (Інститут масової інформації, 2025). У матеріалі розглянуто особливості подання суспільно значущих подій у регіональних інтернет-виданнях, зокрема використання заголовків, які акцентують увагу на регіональному походженні учасників конфліктів. Авторка наводить приклад заголовка «*У центрі Луцька юнаки з Донеччини порізали двох волинян*» (Волинь#інфа, 2025), опублікованого на сайті «Волинь#інфа» 17 лютого 2025 року. У ньому регіональне походження учасників події винесено в помітну позицію, що може формувати протиставлення між мешканцями різних областей. За певних умов така побудова заголовка сприяє перенесенню негативної оцінки конкретних осіб на ширшу регіональну спільноту.

У соціальних мережах, наприклад TikTok та Telegram, за спостереженнями науковців, подібне розмежування реалізується через номінації «*западенці*» та «*східняки*». Самі по собі ці слова можуть позначати регіональну належність, однак у конфліктному контексті вони здатні ставати інструментами протиставлення мешканців різних частин України. Їхня прагматична функція визначається конкретним способом використання, наявністю негативних оцінок і характером узагальнень. Натомість слово «*рускоязичні*» акцентує мовну ознаку, яка в полемічних дописах може ставати підставою для поділу користувачів на «своїх» і «чужих» (Даниленко & Убийконь, 2025).

Мовна ідентичність також може ставати підставою для ворожого ставлення. У дослідженому матеріалі наведено зневажливі висловлювання щодо україномовних громадян і мешканців західних областей України. Так, висловлювання блогерки Анни Алхім про україномовних людей та негативні висловлювання щодо мешканців західних областей України можна розглядати як приклади ворожого ставлення до окремих груп за мовною та регіональною ознаками. За матеріалом «Української правди. Життя» (Українська правда. Життя, 2025), блогерка називала примус людей спілкуватися українською «*нацизмом*», а мешканців західних регіонів через прохання розмовляти українською – «*заводом дебілів*».

У вислові «*заводом дебілів*» використано зневажливу метафоричну номінацію, яка принижує не конкретну людину, а групу людей, визначену за регіональною ознакою. Вислів «*нацизм*» у цьому контексті є різко негативною оцінкою вимоги спілкуватися українською мовою. Такі формулювання можуть поглиблювати протиставлення між україномовними та російськомовними громадянами.

Отже, регіональні та мовні номінації набувають особливого значення в ситуаціях суспільної поляризації, коли групова належність стає підставою для оцінювання людини незалежно від її індивідуальних характеристик і вчинків.

У російських цифрових комунікаціях активно функціонують пейоративні номінації «*укроп*», «*укропія*», «*укри*», «*майданутые*», «*правосеки*», «*нацисти*», «*бандеровци*», «*фашистский режим*», «*киевская хунта*», «*хохли*» та ін. О. Тараненко зауважує, що після 2014 року в офіційному дискурсі та в офіціозних і націоналістичних ЗМІ Російської Федерації стали оперувати «означенням киевский, але не в значенні «(загально)український» (як московський в Україні у значенні «російський»), а з протиставленням офіційної української влади (ніби «незаконної» – «хунти», що прийшла внаслідок повалення «законного Президента» В. Януковича), яку, мовляв, підтримує далеко не вся Україна, і окупованих Росією регіонів (Криму, Донбасу та ін.): киевские власти, киевский режим, киевская хунта (це можна було почути і в офіційних виступах найвищих посадових осіб РФ – президента В. Путіна, керівництва Державної думи, міністра закордонних справ), а також означенням майданный: майданные власти, характеристикою путчисты (з наголошуванням на тому, що Президента України В. Януковича було усунуто від влади нібито внаслідок «путчу»)» (Тараненко, 2025, 49).

Натомість в українських цифрових комунікаціях як дзеркальна реакція українського суспільства виникають найменування «*лугандон*», «*луганда*», «*колоради*», «*пидораша*», «*орки*» та ін. Зазначені одиниці різняться за структурою, семантикою та прагматичним потенціалом, проте в контексті ворожої комунікації виконують спільну функцію – негативно маркують певні групи, спрощують їхнє сприйняття та закріплюють стереотипні уявлення. Їхнє використання може сприяти дегуманізації опонента, поглибленню суспільної поляризації та легітимації дискримінаційного ставлення. Отже, мовна номінація

в умовах війни стає не лише засобом позначення дійсності, а й інструментом символічного протистояння, у межах якого відтворюється опозиція «свій – чужий».

Водночас прояви мови ворожнечі не обмежуються пропагандистським дискурсом, а охоплюють внутрішньосуспільні комунікації, у яких загострюються дискусії щодо мобілізації, проходження військової служби, виїзду за кордон і виконання громадянських обов'язків. У таких обговореннях особливого значення набувають номінації *«ухилянт», «доброволець», «патріот», «біженець»*, які в певних контекстах використовуються для оцінювання поведінки громадян і розмежування їх за критеріями суспільно схвалюваної або засуджуваної позиції. Залежно від комунікативної ситуації, інтенції мовця та супровідного контексту ці слова можуть зберігати описове значення або набувати виразного негативного чи позитивного забарвлення. Особливої уваги потребують випадки, коли відповідні номінації стають засобом стигматизації, приниження гідності або необґрунтованого узагальнення щодо певної категорії громадян. Такі процеси простежуються в політичних дискусіях, повсякденному спілкуванні та взаємодії користувачів у соціальних мережах, де емоційність висловлювань і швидкість поширення повідомлень можуть посилювати конфліктний потенціал комунікації.

Важливим чинником поширення таких практик є цифрове середовище, у якому користувачі не лише споживають інформацію, а й самостійно створюють, трансформують і поширюють мовний контент. Специфіка цих платформ полягає в тому, що ворожі висловлювання поширюються не лише у вигляді текстових повідомлень, а й через короткі відео, меми, хештеги та коментарі, які можуть посилювати емоційне сприйняття інформації.

Так, окрему тематичну групу становлять висловлювання, спрямовані на приниження українських військовослужбовців. У матеріалах, присвячених комунікації в Telegram і TikTok, наведено номінації *«клопи ЗСУ», «безногий зесеушник», «безголовий нацист»* і *«металобрухт»*.

У вислові *«клопи ЗСУ»* простежується дегуманізація: військовослужбовців уподібнено до комах, що символічно знецінює їхню людську гідність. Номінація *«безногий зесеушник»* поєднує зневажливе позначення належності до військової групи з акцентуванням фізичної особливості людини. Такий спосіб мовного оформлення

спрямований не на аргументовану оцінку конкретних дій, а на приниження адресата. Слово *«металобрухт»* у відповідному контексті також може виконувати дегуманізаційну функцію, представляючи людину як неживий предмет. Багаторазове відтворення негативних характеристик може сприяти нормалізації ворожої риторики й закріпленню певних асоціацій у свідомості аудиторії.

У дописах і коментарях у Telegram політичні групи нерідко позначаються за допомогою хештегів, а також іронічних або зневажливих найменувань, зокрема *«майданівці», «зелень» і «порохоботи»*. Подібні мовні засоби відображають політичне протистояння та сприяють формуванню опозиції «свій – чужий», що ґрунтується на ставленні користувачів до певних політичних діячів і сил. Подібні процеси також позначаються на повсякденних соціальних взаємодіях: люди зі схожими поглядами схильні об'єднуватися в групи, тоді як відмінність переконань може ставати підставою для дистанціювання, протистояння та посилення взаємної недовіри.

Висновки

У результаті проведеного дослідження встановлено, що мова ворожнечі в сучасному українському інформаційному просторі є складним соціокультурним і комунікативним явищем, яке реалізується за допомогою різноманітних мовних засобів та відображає суспільні суперечності, процеси соціального дистанціювання й протиставлення окремих груп. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах російсько-української війни, коли медіадискурс і цифрова комунікація стають середовищем поширення не лише інформації, а й стереотипів, дискримінаційних оцінок та ворожих наративів.

Аналіз публікацій українських інтернет-медіа, матеріалів моніторингових досліджень і дописів користувачів соціальних мереж дав змогу виокремити основні тематичні групи, щодо яких використовуються ворожі та дискримінаційні висловлювання. До них належать етнічні спільноти, внутрішньо переміщені особи, біженці, мешканці окремих регіонів України, представники різних мовних спільнот, військовослужбовці та прихильники політичних сил. У досліджених прикладах групова належність нерідко стає підставою для негативного оцінювання людини незалежно від її індивідуальних характеристик і конкретних учинків.

Основними мовними механізмами реалізації мови ворожнечі є використання зневажливих номінацій, негативно забарвленої лексики, метафоричних характеристик, категоричних узагальнень, стереотипізації та дегуманізації. Особливу роль відіграє перенесення негативної оцінки поведінки окремих осіб на всю соціальну, етнічну або регіональну групу. Такий механізм сприяє формуванню спрощених уявлень про суспільні спільноти, закріпленню упереджень і поглибленню міжгрупового протистояння.

У соціальних мережах мова ворожнечі частіше реалізується через заголовки, коментарі, образливі номінації, меми, хештеги, іронію, сарказм і повторення стереотипних висловлювань.

Використання дегуманізаційних метафор, образливих найменувань і пропагандистських стереотипів спрямоване на знецінення адресата та формування негативного ставлення до групи, з якою його пов'язано, що стає підґрунтям для поляризації та посилення опозиції «свій – чужий».

Таким чином, мова ворожнечі функціонує не лише на рівні окремих лексичних одиниць, а й через ширші механізми формування оцінок, конструювання групової ідентичності та протиставлення суспільних спільнот. Її виявлення потребує комплексного аналізу мовної форми, змісту й комунікативного контексту повідомлення, що й становить перспективу наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Браїлко,** Ю. (2026). Етнофолізми як вияв мови ворожнечі: проблеми ідентифікації в судовій лінгвістичній експертизі. *Семантико-текстуальні дослідження судової лінгвістичної експертизи в умовах воєнного часу: особливості призначення й проведення*: *матеріали міжвідомчого науково-практичного семінару* (с. 12–18). Київ: в-во ІСТЕ СБУ. 2. **Браїлко,** Ю., Єгорова, Т., & Кисла Н. (2023). Опозиція «свій – чужий» як кваліфікативна ознака явища глорифікації в комплексній психолого-лінгвістичній експертизі. *Досвід і проблеми судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф.* (с. 80–83). Львів: Растр-7. 3. **Даниленко,** С. І. & Убийконь, К. Ю. (2024). Мова ворожнечі у месенджері Telegram та соціальній мережі TikTok: форми прояву під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. *Регіональні студії, 39.* 22–30. 4. **Загнітко,** А., Лозінська, А. (2026). Текстуальні ознаки погроз та мови ненависті у воєнний період: проблеми кваліфікації. *Семантико-текстуальні дослідження судової лінгвістичної експертизи в умовах воєнного часу: особливості призначення й проведення: матеріали міжвідомчого науково-практичного семінару* (с. 50–55). Київ: в-во ІСТЕ СБУ. 5. **Ісакова**, Т. (2016). «Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору», *Стратегічні пріоритети: Серія*

Політика, № 4. 90–97. 6. **Михайленко**, М. (2025). Лінгвістична семантико-текстуальна експертиза як спосіб вирішення питань щодо встановлення ознак розпалювання ворожнечі. *Судово-лінгвістична експертиза в умовах воєнного стану*: *зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф.* (с. 106–109). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». 7. **Піддубна**, Н., Переяслов, В., & Русанова, О. (2025). Вербальні маркери мови ворожнечі в медійному просторі воєнного часу. *Судово-лінгвістична експертиза в умовах воєнного стану*: *зб. мат-лів Всеукр. наук.-практ. конф.* (с. 123–126). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса». 8. **Соломахін**, А. Ф., & Гайдаєнко, І. В. (2024). Тема внутрішньо переміщених осіб у мережі ТікТок: морально-етичний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 35 (74), № 6.* 296–298. 9. **Тараненко**, О. (2024). Російсько-українська війна і українська мова. *Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика*. Видавничий дім Дмитра Бураго.

ДЖЕРЕЛА

10. **Вголос**, 11.08.2021. Узято з https://vgolos.ua/news/u-kii evi-romi-zakidali-potyag-kaminnyam.-z-yavilosya-video_1406922.html 11 **Волинь#інфа,** 17.02.2025. Узято з https://volyninfa.com.ua/news/2025/02/17/347606/ 12. **ВОЛОДИМИР** медіа, 2021. Узято з https://www.volodymyrmedia.com.ua/news/hasydy-u-volodymyri-volynskomu-tayemno-skupovuyut-zemlyu-144978/ 13. **Інститут** масової інформації, 02.09.2021. Узято з https://imi.org.ua/monitorings/romy-hasydy-i-menshynstva-yakym-soromno-mova-vorozhnechi-v-regionalnyh-media-i41040 14. **Інститут** масової інформації, 16.04.2025. Узято з https://imi.org.ua/blogs/tramp-miny-i-mova-vorozhnechi-yak-volynski-media-manipulyuyut-u-zagolovkah-i67725 15. **ТСН,** 29.08.2025. Узято з https://tsn.ua/ukrayina/u-sluzi-narodu-zaiavyly-shcho-ti-khto-vyyikhav-za-kordon-vze-politychno-ne-ukrayintsi-2901224.html 16. **Тік Ток**. Аркадій Петросян, 08.12.2024. Узято з https://ksu24.kspu.edu/s/JNp3a 17. **Тік Ток**. mrujok_vse_OK, 08.12.2024. Узято з https://ksu24.kspu.edu/s/DY92p 18. **Українська** правда, 04.03.2026. Узято з https://www.pravda.com.ua/columns/2026/03/04/8023824/ 19. **Українська** правда. Життя, 17.05.2025. Узято з https://life.pravda.com.ua/society/skandal-za-uchasti-anni-alhim-policiya-rozsliduye-derzhzradu-308147/

REFERENCES

1. **Brailko**, Yu. (2026). Etnofolizmy yak vyiav movy vorozhnechi: problemy identyfikatsii v sudovii linhvistychnii ekspertyzi [Ethnophaulisms as a Manifestation of Hate Speech: Identification Challenges in Forensic Linguistic Expertise]. *Semantyko-tekstualni doslidzhennia sudovoi linhvistychnoi ekspertyzy v umovakh voiennoho chasu: osoblyvosti pryznachennia y provedennia: materialy mizhvidomchoho naukovo-praktychnoho seminaru – Semantic-Textual Studies in Forensic Linguistic Expertise During Wartime: Specifics of Commissioning and Conducting – Proceedings of an Interdepartmental Scientific-Practical Seminar* (s. 12–18). Kyiv: v-vo ISTE SBU [in Ukrainian]. 2. **Brailko,** Yu., Yehorova, T., & Kysla N. (2023). Opozytsiia «svii – chuzhyi» yak kvalifikatyvna oznaka yavyshcha hloryfikatsii v kompleksnii psykholoho-linhvistychnii ekspertyzi [The "Us – Them" Opposition as a Qualifying Feature of the Phenomenon of Glorification in Comprehensive Psychological-Linguistic Expert Analysis]. *Dosvid i problemy sudovo-ekspertnoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu v Ukraini: materialy vseukrainskoi nauk.-prakt. konf. – Experience and Challenges of Forensic Expert Activity under Martial Law in Ukraine: Proceedings*

of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference (s. 80–83). Lviv: Rastr-7 [in Ukrainian]. 3. **Danylenko,** S. I. & Ubyikon, K. Yu. (2024). Mova vorozhnechi u mesendzheri Telegram ta sotsialnii merezhi TikTok: formy proiavu pid chas povnomasshtabnoho vtorhnennia Rosii v Ukrainu [Hate speech in the Telegram messenger and the TikTok social network: forms of manifestation during Russia's full-scale invasion of Ukraine]. *Rehionalni studii – Regional Studios, 39.* 22–30 [in Ukrainian]. 4. **Zahnitko,** A., Lozinska, A. (2026). Tekstualni oznaky pohroz ta movy nenavysti u voiennyi period: problemy kvalifikatsii [Textual Indicators of Threats and Hate Speech During Wartime: Issues of Classification]. *Semantyko-tekstualni doslidzhennia sudovoi linhvistychnoi ekspertyzy v umovakh voiennoho chasu: osoblyvosti pryznachennia y provedennia: materialy mizhvidomchoho naukovo-praktychnoho seminaru – In Semantic-Textual Studies in Forensic Linguistic Expertise During Wartime: Specifics of Commissioning and Conducting (Proceedings of an Interdepartmental Scientific-Practical Seminar* (s. 50–55). Kyiv: v-vo ISTE SBU [in Ukrainian]. 5. **Isakova,** T. (2016). «Mova vorozhnechi yak problema ukrainskoho informatsiinoho prostoru» [Hate Speech as a Problem in the Ukrainian Information Space], *Stratehichni priorytety: Seriia Polityka – Strategic Priorities: Politics Series, № 4.* 90–97 [in Ukrainian]. 6. **Mykhailenko,** M. (2025). Linhvistychna semantyko-tekstualna ekspertyza yak sposib vyrishennia pytan shchodo vstanovlennia oznak rozpaliuvannia vorozhnechi [Linguistic Semantic-Textual Expertise as a Method for Addressing Issues Related to Establishing Indicators of Incitement to Hostility]. *Sudovo-linhvistychna ekspertyza v umovakh voiennoho stanu: zb. mat-liv Vseukr. nauk.-prakt. konf. – Forensic Linguistic Expertise under Martial Law: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* s. 106–109). Kharkiv: NNTs «ISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa» [in Ukrainian]. 7. **Piddubna,** N., Pereiaslov, V., & Rusanova, O. (2025). Verbalni markery movy vorozhnechi v mediinomu prostori voiennoho chasu [Verbal Markers of Hate Speech in the Wartime Media Space]. *Sudovo-linhvistychna ekspertyza v umovakh voiennoho stanu: zb. mat-liv Vseukr. nauk.-prakt. konf.* – Forensic Linguistic Expertise under Martial Law: Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (s. 123–126). Kharkiv: NNTs «ISE im. Zasl. prof. M. S. Bokariusa» [in Ukrainian]. 8. **Solomakhin,** A. F., & Haidaienko, I. V. (2024). Tema vnutrishno peremishchenykh osib u merezhi TikTok: moralno-etychnyi aspekt [The Topic of Internally Displaced Persons on TikTok: A Moral-Ethical Aspect]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism, 35 (74), № 6.* 296–298 [in Ukrainian]. 9. **Taranenko,** O. (2024). Rosiisko-ukrainska viina i ukrainska mova [The Russo-Ukrainian War and the Ukrainian Language]. *Mova i viina: dynamika movnoi systemy i movna polityka – Language and War: Dynamics of the Linguistic System and Language Policy.* Vydavnychyi dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].

SOURCES

10. **Vholos,** 11.08.2021. Retrieved from https://vgolos.ua/news/u-kii evi-romi-zakidali-potyag-kaminnyam.-z-yavilosya-video_1406922.html 11. **Volyn#infa,** 17.02.2025. Retrieved from https://volyninfa.com.ua/news/2025/02/17/347606/ 12. **VOLODYMYR** media, 2021. Retrieved from https://www.volodymyrmedia.com.ua/news/hasydy-u-volodymyri-volynskomu-tayemno-skupovuyut-zemlyu-144978/ 13. **Instytut** masovoi informatsii, 02.09.2021. Retrieved from https://imi.org.ua/monitorings/romy-hasydy-i-menshynstva-yakym-soromno-mova-vorozhnechi-v-regionalnyh-media-i41040 14. **Instytut** masovoi

informatsii, 16.04.2025. Retrieved from https://imi.org.ua/blogs/tramp-miny-i-mova-vorozhnechi-yak-volynski-media-manipulyuyut-u-zagolovkah-i67725 15. **TSN,** 29.08.2025. Retrieved from https://tsn.ua/ukrayina/u-sluzi-narodu-zaiavyly-shcho-ti-khto-vyyikhav-za-kordon-vze-politychno-ne-ukrayintsi-2901224.html 16. **Tik Tok.** Arkadii Petrosian, 08.12.2024. Retrieved from https://ksu24.kspu.edu/s/JNp3a 17. **Tik Tok.** mrujok_vse_OK, 08.12.2024. Retrieved from https://ksu24.kspu.edu/s/DY92p 18. **Ukrainska** pravda, 04.03.2026. Retrieved from https://www.pravda.com.ua/columns/2026/03/04/8023824/ 19. **Ukrainska** pravda. Zhyttia, 17.05.2025. Retrieved from https://life.pravda.com.ua/society/skandal-za-uchasti-anni-alhim-policiya-rozsliduye-derzhzradu-308147/

Іванська Ірина Андріївна – доктор філософії в галузі права, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти другого року навчання, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, Україна.

E-mail: irairusichka@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0009-0006-4328-1764

Ivanska, Iryna – PhD in Law, second-year Master's student; H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; 29 Alchevskikh St., Kharkiv, 61002, Ukraine.

Піддубна Наталія Віталіївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови ім. професора Л. А. Лисиченко, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, 61002, Україна.

E-mail: piddubnan71@gmail.com

ORCID: https://orcid.org/0009-0005-4425-0153

Piddubna, Natalia– Doctor of Philology, Full Professor, Professor at the Professor L. Lysychenko Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; 29 Alchevskikh St., Kharkiv, 61002, Ukraine.

Дата першого надходження статті до видання – 29 вересня 2026 р.
Дата прийняття статті до друку після рецензування – 15 жовтня 2026 р.
Дата публікації статті у виданні – 20 листопада 2026 р.

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Іванська І. А., Піддубна Н. В. Вербалізація опозиції «свій-чужий» засобами мови ворожнечі в сучасному цифровому дискурсі. Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харків. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2026. Вип. 65. С. 53–68. DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.05

APA: Іванська, І. А., Піддубна, Н. В. (2026). Вербалізація опозиції «свій-чужий» засобами мови ворожнечі в сучасному цифровому дискурсі. *Лінгвістичні дослідження, 65,* 53–68, DOI: https://doi.org/10.34142/23127546.2026.65.05